

what works

Effectieve ondersteuning
voor slachtoffers

Boomcriminologie

REDACTIE

Nieke Elbers
Chantal van den Berg
Marleen Kragting

Drie regelingen: Joodse oorlogstegoeden, seksueel misbruik Rooms-Katholieke Kerk en Chroom-6 Tilburg

*Christiaan Ruppert**

12.1

INLEIDING

Nederland kent veel regelingen voor situaties waar collectieve schade van materiële en immateriële aard opgetreden is. Het gaat om situaties waarbij de overheid heel direct betrokken was en de collectieve schade moest repareren. Een recent voorbeeld is de kinderopvangtoeslagaffaire en de mijnbouwschade in Groningen. Het kon ook gaan om situaties waarbij de overheid niet de directe veroorzaker van de schade was, maar vanuit een bijzondere solidariteit een collectieve schaderegeling optuigde of er een regulerende rol in had. Dit gebeurde bijvoorbeeld voor de gedupeerden van de Bijlmerramp en enkele malen voor de benadeelden van de zoetwateroverstromingen in Nederland.

De regelingen hebben op allerlei terreinen betrekking en de meeste verschillen nogal van elkaar qua uitwerking. De ruimte ontbreekt hier om de 44 Nederlandse regelingen voor collectieve schade te bespreken; daarvoor verwijs ik naar mijn studie *Regelingen voor collectieve schade. Geef slachtoffers erkenning* (2021). De behandelde regelingen hebben betrekking op verschillende domeinen (zie figuur 12.1).

Figuur 12.1 Regelingen voor collectieve schade in de tijd gezien

* Dr. Christiaan Ruppert is rechtshistoricus en research fellow bij het NSCR. Hij was voormalig projectleider Joodse Tegoeden WO II op het Ministerie van Financiën. Daarna was hij secretaris van de onderzoekscommissies naar seksueel misbruik en geweld in de jeugdzorg

De hoofduitkomsten van de studie waren dat er een forse toename van collectieve schaderegelingen door de tijd heen is. De opstelling van de overheid was te typeren als ambivalent en aarzelend. Veel van de regelingen kwamen niet in een gestroomlijnd proces tot stand. Andere partijen dan de overheid namen vaak het voortouw of dwongen de overheid iets te doen. Maatschappelijke beroering, rechterlijke uitspraken, de media, de Tweede Kamer bepaalden vaak dat er iets moest gebeuren. Ook leek de overheid elke keer weer het wiel uit te vinden als een collectieve schade zich voordoet. De overheid hanteerde geen beleidskader. Ten slotte gaven de regelingen lang niet altijd slachtoffers erkenning voor wat hen is overkomen. Een kwart van de regelingen heeft tot erkenning geleid, de helft deels en een kwart niet (Ruppert, 2021). Juist de meest recente regelingen (bijvoorbeeld mijnbouw in Groningen, CAF 11 aangaande de kinderopvangtoeslag) hebben in geringe mate tot erkenning geleid. Ook bij andere regelingen wordt de erkenning van wat slachtoffers is overkomen zuinig verwoord door de overheid. Of de erkenning betreft niet de gehele doelgroep. Woorden als ‘symbolisch gebaar’, ‘geste’ en ‘tegemoetkoming’ komen vaak voor in de regelingen. Woorden als ‘excuus’, ‘spijt’, ‘verontschuldiging’ ontbreken in bijna alle regelingen. En het woord ‘aansprakelijkheid’ is sowieso niet opgenomen als rechtvaardiging van een regeling.

In paragraaf 12.2 schets ik ter illustratie van deze algemene conclusies drie collectieve schaderegelingen: voor de Joodse tegoden uit de Tweede Wereldoorlog, voor het seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk, en voor chroom-6 in Tilburg. De drie schaderegelingen zijn gekozen uit de 44 onderzochte regelingen omdat ze het brede palet van regelingen laten zien. Het gaat om totaal uiteenlopende gebeurtenissen, waarbij de overheid om uiteenlopende redenen in actie kwam om collectieve schade collectief te (doen) repareren. Bij de gebeurtenissen waren uiteenlopende groepen slachtoffers betrokken. Soms ging het om actuele schade, maar soms ook om schade die zich in het verleden voorgedaan had. Het gaat mij erom de kenmerkende aspecten van de drie schaderegelingen te laten zien. Wat hielden ze grofweg in? Waarom zijn ze ooit in het leven geroepen? Wie was de doelgroep van de regeling? Welk type schade werd vergoed en hoe hoog was de hoogte van de uitkering? Wat waren de doelstellingen en wat is er met deze regelingen qua opzet en uitwerking in de praktijk richting slachtoffers bereikt? Ik beschrijf kort de gebeurtenis waardoor collectieve schade opgetreden is, de getroffen en de inhoud van de schaderegeling.

Ik plaats in paragraaf 12.3 de drie regelingen in een kort vergelijkend kader. Tegelijkertijd vermeld ik of de betreffende regeling voor slachtoffers leidt tot (1) restitutie, (2) compensatie en (3) erkenning en genoegdoening. Restitutie, compensatie, erkenning en genoegdoening zijn begrippen die met elkaar samenhangen. Ze kunnen niet zonder elkaar, maar zijn toch te onderscheiden. *Restitutie* is dat een persoon een verloren voorwerp of tegoed terugkrijgt. Of de oude situatie komt terug als de persoon in zijn rechten hersteld wordt. Als dat niet kan, wordt via een collectieve schaderegeling gepoogd om de materiële en immateriële schade te *com-*

penseren. Materiële schade kenmerkt zich omdat die direct in geld uit te drukken is. Bij geleden immateriële schade gaat het om pijn, leed, gederfde levensvreugde en een geschokt rechtsgevoel die een groep mensen heeft ondervonden. *Erkenning en genoegdoening* ligt allereerst op een individueel vlak. Het gaat om het persoonlijk uitspreken van een excuus richting slachtoffers door een gezagsdrager vanwege het gebeurde. Een laatste vorm van erkenning en genoegdoening is slachtofferparticipatie in de aanloop en de uitvoering van collectieve schaderegelingen. Erkenning is namelijk niet alleen dat slachtoffers iets krijgen, maar ook dat slachtoffers in het proces van de schaderegelingen nadrukkelijk betrokken worden en zelfs ook zeggenschap krijgen in de criteria en in de uitvoering van de schaderegelingen. Ook zijn er meer collectieve vormen van erkenning en genoegdoening denkbaar, zoals het systematisch verzamelen en vastleggen van individuele herinneringen (*oral history*), ondersteuning van slachtoffergroepen en betere hulpverlening.

De vergelijking van de drie schaderegelingen levert enkele, in paragraaf 12.4 besproken, lessen op voor als in de toekomst collectieve schade optreedt. Deze lessen zijn mede op mijn grotere studie gebaseerd.

12.2 DRIE CASUSSEN: JOODS OORLOGSTEGOEDEN, SEKSUEEL MISBRUIK ROOMS-KATHOLIEKE KERK EN CHROOM-6 IN TILBURG

12.2.1 *Joodse oorlogstegoeden (Maror-regeling)*

Resterende kleinoden van Joden waren in 1968 en 1969 bij een onderhandse veiling voor geringe bedragen verkocht aan ambtenaren van het Agentschap van Financiën. Eind jaren negentig herleefde in Nederland – in navolging van andere landen – de kwestie van restitutie van Joodse oorlogstegoeden. Dit raakte de Nederlandse regering en de financiële sector. Centraal stond het compenseren van collectief onrecht in het naoorlogse rechtsherstel richting de Joodse gemeenschap. De kwestie speelde enorm op door de Liro-affaire in december 1997. Liro (Lippmann, Rosenthal & Co.) was de Duitse roofterbank aan de Sarphatistraat in Amsterdam waar Joodse tegoeden en goederen terecht kwamen.

Tabel 12.1 Samenvatting Maror-regeling

	Jaar	Doelgroep	Type schade	Hoogte uitkering
Uitkeringsreglement individuele uitkeringen stichting Maror	2000	De Joodse gemeenschap	Materieel en immaterieel	f 14.000

Minister Gerrit Zalm van Financiën zocht meteen contact met het Centraal Joods Overleg (CJO). Dat samenwerkingsverband vertegenwoordigde de belangrijkste organisaties in de Joodse gemeenschap. Zalm bood het CJO onmiddellijk excuus

aan en sprak de hoop uit dat zij er gezamenlijk wat aan konden doen. Aan Joodse kant was men ook tevreden over het eerste contact.

‘De allereerste ontmoeting met Zalm naar aanleiding van de vondst van de Liro-kaarten en de veiling van de kleinoden maakte diepe indruk op ons. Dat hij persoonlijk geschokt was. Dat is een beeld dat je bij politici die met zo’n probleem geconfronteerd worden, niet altijd ziet. Dat was meteen heel goed.’ (Ruppert, 2017, p. 291)

In de jaren 1998 en 1999 deden in Nederland drie onderzoekscommissies (Kordes, Scholten en Van Kemenade) onderzoek naar de roof en het rechtsherstel van Joodse oorlogstegoeden. De commissies spraken in hun aanbevelingen over ‘smartengeld’, ‘een symbolisch bedrag’, ‘een gebaar’, ‘een financiële tegemoetkoming’ (eindrapport van de Commissie Onderzoek Liro-archieven (1999); eindrapport van de Begeleidingscommissie onderzoek financiële tegoeden WO II in Nederland (1999); eindrapport van de Contactgroep Tegoeden WO II (2000)). Er was volgens de commissies geen rechtsgrond voor een individuele uitkering aan alle Joodse ingezetenen.

Figuur 12.2 Akkoord tussen de regering en het Centraal Joods Overleg, 21 maart 2000

Bron: ANP.

In het akkoord van de Joodse gemeenschap met de regering van 21 maart 2000 ging het wel die kant op. De materiële en de immateriële (morele) claims van de Joodse gemeenschap werden erkend. De regering sprak in een brief aan de Tweede Kamer over de ‘erkenning van morele aanspraken van de Joodse gemeenschap op restitutie’. Een kwalificatie van het akkoord van de Joodse gemeenschap met de regering lag wat ingewikkeld (Ruppert, 2017). Beide partijen presenteerden het akkoord in eigen woorden. Het CJO en de regering waren het eens over de morele aanspraken van de Joodse gemeenschap. De term ‘morele aanspraken’ liet zien dat

er een middenweg gezocht was tussen juridische, politieke en morele aspecten. Er was sprake van een combinatie van (morele) restitutie, compensatie en een excuus. Aan het akkoord lag volgens de regering een optelsom van bedragen ten grondslag. In de toenmalige bewoordingen van de regering in een brief aan de Tweede Kamer: 'Het gaat hierbij zowel om bedragen die eertijds rechtmatig en wettelijk aan de Staat vervallen zijn alsmede om enkele specifieke kwesties als de kosten van de kampen Westerbork en Vught die begrijpelijkerwijs zeer gevoelig in de Joodse gemeenschap liggen.'¹ Met dat laatste werd bedoeld op het feit dat de kampen in de oorlog op last van de Duitse bezetter uit de Joodse boedels waren betaald en dat de Nederlandse naoorlogse regering daar maar ten dele voor gecompenseerd had.

De akkoorden van de Nederlandse regering en de financiële sector met de Joodse gemeenschap leidden tot de zogeheten Maror-uitkeringen.² De verzekeraars, de banken, de beurs en de Nederlandse regering betaalden bij elkaar een bedrag van 764 miljoen gulden. Het overgrote deel daarvan werd in de vorm van individuele uitkeringen aan de Joodse gemeenschap verstrekt. De stichting Maror stelde in 2000 – op basis van onderzoekswerk van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) – dat er potentieel 32.000 'porties' (units) te verdelen waren. Een aanvrager die de oorlog overleefd had, moest één Joodse ouder hebben en tijdens de oorlog in Nederland hebben gewoond. Ook nabestaanden (weduwe, weduwnaar, kinderen) konden samen voor een portie in aanmerking komen voor een uitkering als een persoon wel de oorlog had overleefd, maar na de bevrijding gestorven was. Het NIDI schatte dat ongeveer 40% van de porties naar nabestaanden zou gaan. De verificatieprocedure om in aanmerking te komen voor een uitkering was zo ingericht dat op basis van een aantal historische archieven rechthebbenden meteen herkend konden worden (Grüter, 2002). Als dat niet het geval was, moesten aanvragers een veel uitgebreider formulier invullen. Sommige aanvragers betreurden dat ze dit moesten doen terwijl een kennis of een vriend met een gelijk verleden al na één aanvraag de uitkering kreeg ('Veel aanvragen uitkering Joodse tegoeden', 2001). 95% van de aanvragen, die van over de hele wereld binnenkwamen, werd gehonoreerd (Grüter, 2002). De individuele uitkeringen werden in de periode 2000-2003 verstrekt. In de praktijk meldden de meeste rechthebbenden zich. Uiteindelijk werden 26.343 porties verstrekt (Stichting Afwikkeling Maror-gelden Overheid, 2006). Dat hoge aantal uitkeringen had er vooral mee te maken dat in Joodse kring de uitkeringen als restitutie van Joodse tegoeden gezien werden. Naast de individuele uitkeringen bestonden ook collectieve uitkeringen. Ook is enkele jaren geld vrijgehouden zodat mensen banktegoeden, effecten en polissen konden opeisen. De gelden die hiervan overbleven, gingen uiteindelijk naar collectieve doelen.

1. *Kamerstukken II* 1999/2000, 25839, nr. 13, p. 9.

2. Maror staat voor Morele Aansprakelijkheid ROof en Rechtsherstel. In de Joodse traditie is het ook een bitter kruid dat herinnert aan bittere tijden.

De publiekrechtelijke stichting Maror, waarvan alle bestuursleden tot de Joodse gemeenschap behoorden, voerde de Maror-uitkeringen uit. De minister van Financiën heeft het financiële en operationele beheer van de stichting gemonitord. Zijn formele rol was verder beperkt tot enkele bevoegdheden op het gebied van het ontslag van bestuursleden, het afleggen van verantwoording en het ontbinden van de stichting.³ In 2005 beëindigde de overheid haar verantwoordelijkheid bij de stichting.

In de Joodse gemeenschap waren bij de start van Maror de nodige discussies over dat er geen onderscheid gemaakt werd tussen mensen met één of twee Joodse ouders, tussen kampslachtoffers en onderduikers, tussen Joods en gemengd gehuwden ('Vd Heijden voorzitter verdeling uitkeringen', 2000). Ook vonden sommigen dat er een te groot deel naar nabestaanden ging. Naderhand werd in Nederland maar ook in het buitenland met tevredenheid teruggekeken op het proces. Bij een bezoek van de stichting Maror aan het World Jewish Congress begin februari 2001 prees WJC-directeur Elan Steinberg Nederland om zijn snelle en efficiënte aanpak van de individuele uitkeringen (Ruppert, 2017). Oud-CJO-voorzitter Ernst Numann verwoordde het in een in 2013 met hem gehouden interview als volgt: 'Achteraf kun je zeggen dat het gehele rechtsherstel hiermee is "gerehabiliteerd". Je kunt zeggen dat door de erkenning die wij hiermee hebben gekregen en ook door de daadwerkelijke compensatie, daarmee met terugwerkende kracht het rechtsherstel alsnog behoorlijk is geweest' (Ruppert, 2017, p. 348). De stichting Maror (z.d.) keek op de ontstaansgeschiedenis van de individuele en collectieve uitkeringen als volgt terug:

'Uitvoering besprekingen met de Nederlandse overheid, verzekeraars, banken en effectenbeurs leidden in de jaren 1999-2000 tot overeenkomsten over restitutiebetalingen. De akkoorden met deze partijen betekenden voor de Joodse gemeenschap dat alsnog de morele aanspraken van de Nederlandse Joden op deze tegoeden werden erkend.'

12.2.2 *Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk*

De commissie-Deetman publiceerde haar eindrapport over seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk in 2011. Zij liet daar in 2012 een aanvullend rapport over seksueel misbruik en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke Kerk op volgen (Commissie-Deetman, 2012). De commissie concludeerde dat de problematiek van seksueel misbruik bekend was binnen de ordes en bisdommen van de Rooms-Katholieke Kerk. Adequaat optreden bleef echter uit, evenals voldoende aandacht voor de slachtoffers. De commissie schatte dat tussen 1945 en 1981 tussen de 10.000 en 20.000 minderjarigen in katholieke internaten, kin-

3. *Kamerstukken II 2019/20, 25839, nr. 43, p. 9.*

dertehuizen, kostscholen en weeshuizen het slachtoffer zijn geworden van misbruik. Enkele duizenden van hen zouden zwaar seksueel zijn misbruikt.

Tabel 12.2 Samenvatting Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk

	Jaar	Doelgroep	Type schade	Hoogte uitkering
Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk	2012	Slachtoffers van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk	Immaterieel	€ 5.000 - € 100.000

De Rooms-Katholieke Kerk bepaalde eenzijdig de compensatieregeling, de klachtenprocedure en de hulpverlening. De stichting Beheer & Toezicht inzake seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland voerde de compensatieregelingen uit. In een schadevergoedingsregeling werden vijf groepen van schadevergoeding bepaald. De range was € 5.000-100.000, afhankelijk van de ernst van het misdrijf.⁴ Er kwamen in totaal 3.712 meldingen van seksueel misbruik binnen; in 2.062 gevallen leidde dit tot een klacht tegen de Rooms-Katholieke Kerk. Er waren 1.650 meldingen van mensen die het om allerlei redenen daarbij lieten, ondanks een herhaald aanbod om de melding om te zetten in een klacht. Het aantal mensen dat hulp, erkenning en compensatie kreeg was ruim 2.000. De hulpvraag betrof vooral het verkrijgen van professionele psychologische hulpverlening. De regeling liep van 2012-2017 en kostte de Rooms-Katholieke Kerk ruim 28 miljoen euro (Meldpunt Seksueel Misbruik R.-K. Kerk in Nederland, 2019). Het gemiddelde bedrag dat een aanvrager werd toegekend, was € 32.221.⁵ De aanvraagprocedure was zo geregeld dat een klacht tegen de Rooms-Katholieke Kerk geheel of helemaal gegrond verklaard diende te worden door de klachtencommissie voordat een andere commissie de hoogte van de compensatie bepaalde.

In 12% van de gevallen werd de klacht ingetrokken, in 16% werd een schikking getroffen. Uiteindelijk heeft de klachtencommissie 1.471 klachten afgerond, na een

4. De onderscheiden groepen waren: (1) in geval van seksueel getinte handelingen of uitlatingen waardoor de lichamelijke of geestelijke integriteit werd geschonden, anders dan handelingen bedoeld in de hiernavolgende categorieën: compensatie tot € 5.000; (2) in geval van betasting van intieme delen: compensatie van € 7.500; (3) in geval van een langere periode van betasting van intieme delen, afhankelijk van frequentie, zwaarte en bijkomende omstandigheden: compensatie tussen € 10.000 en € 20.000; (4) in geval van eenmalige tot enkele malen verkrachting: compensatie van € 25.000; (5) in uitzonderlijke gevallen van seksueel misbruik of in gevallen bedoeld in categorieën 3 en 4 waarin de vermogensschade van de aanvrager door het seksueel misbruik substantieel is en het causaal verband tussen het seksueel misbruik en die schade niet aan gerede twijfel onderhevig is: compensatie tot een maximum van € 100.000.
5. Eind november 2017 hadden 860 slachtoffers een aanvraag voor financiële compensatie ingediend. Sommige aanvragen waren om administratieve redenen gesplitst in twee of meerdere aanvragen. In totaal waren er 953 aanvragen. In categorie 1 kregen 29 slachtoffers een compensatie, 121 in categorie 2, 313 in categorie 3, 97 in categorie 4 en 381 in categorie 5. Die laatste categorie kent een maximum van € 100.000. 65 aanvragers hebben dat bedrag ontvangen.

zitting, meestal in aanwezigheid van het slachtoffer; 1.002 klachten werden geheel of gedeeltelijk gegrond verklaard (68%), 113 zaken bleken niet-ontvankelijk, in 20 zaken was de commissie niet bevoegd en 18 zaken werden geschikt, tijdens of kort na de zitting. In 318 zaken was de uitspraak niet gegrond, veelal door gebrek aan steunbewijs. Voor deze slachtoffers zette de Rooms-Katholieke Kerk in 2016 een slotactie op om hen alsnog erkenning en genoegdoening te bieden. Daarnaast konden mensen die niet tevreden waren omdat zij afgewezen waren voor een regeling of omdat zij de uitkomst te laag vonden, terecht bij het Meldpunt Misbruik R.-K. in Nederland

In eerste instantie liep het overleg tussen de slachtofferorganisaties en de Rooms-Katholieke Kerk erg stroef. De Rooms-Katholieke Kerk verschoot zich min of meer achter het Meldpunt, terwijl slachtofferorganisaties nu juist het directe contact met de kerk wensten (Meldpunt Seksueel Misbruik R.-K. Kerk in Nederland, 2019). Een en ander mondde uit in een publieke clash van de slachtofferorganisaties met kardinaal Eijk en broeder Cees van Dam, die voorzitter was van de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen. Dat gebeurde op 28 maart 2013 (Witte Donderdag!) in een hoorzitting in de Tweede Kamer. Dat leidde tot het verzoek vanuit de Tweede Kamer aan de bestuursvoorzitter van het Meldpunt om te willen bemiddelen en gesprekken tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de slachtofferorganisaties tot stand te brengen. Dat gebeurde vervolgens en dit resulteerde in periodiek overleg tussen de slachtofferorganisaties met kardinaal Eijk en broeder Van Dam. De onderlinge verhoudingen verbeterden toen allerlei wensen van de slachtofferorganisaties gehonoreerd werden.

De voormalige commissie-Deetman bleef in de persoon van haar voorzitter op verzoek van de Rooms-Katholieke Kerk een vinger aan de pols houden in deze jaren. In zijn slotmonitor concludeerde Wim Deetman dat de Rooms-Katholieke Kerk zich ervan bewust was geworden dat erkenning, genoegdoening en hulpverlening jegens de slachtoffers ook een publieke functie had. Ook nam de Rooms-Katholieke Kerk, aldus Deetman, haar verantwoordelijkheid voor die klachten over seksueel misbruik die onvoldoende aannemelijk konden worden gemaakt. Die opdracht, waartoe breed was opgeroepen, ook door de Tweede Kamer, was volgens hem uitgevoerd (Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, 2016). De boodschap van Deetman aan de Bisschoppenconferentie en de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen was dat zolang het nodig zou in, in het belang van de slachtoffers moest worden gehandeld. Volgens Deetman was hulpverlening een plicht en verantwoordelijkheid die bleef bestaan na en naast erkenning en genoegdoening.

De Tweede Kamer boog zich enkele malen via het organiseren van rondetafelgesprekken nadrukkelijk over de rapporten van de commissie-Deetman en liet zich meermalen uit over het vervolg daarvan. Minister van Justitie Ard van der Steur gaf ook voortdurend zijn zienswijze over dit proces. In zijn reactie op de slotmonitor van de heer Deetman concludeerde Van der Steur op 7 december 2016:

‘Als ik de onderzoeken die zijn verricht in ogenschouw neem, kom ik tot de conclusie dat veel facetten van het pijnlijke drama van het seksueel misbruik binnen de RKK zijn blootgelegd en dat er wat mij betreft geen aspecten zijn blijven liggen.’⁶

Toen in 2017 de werkzaamheden rondom de compensatieregeling tot een einde kwamen, bedankte kardinaal Eijk de slachtoffergroepen uitbundig voor hun geleverde inzet en de constructieve contacten (Kardinaal Eijk, 2017).

‘Dankzij het werk en de adviezen van de Commissie Deetman en de positief-kritische samenwerking met alle betrokkenen, heeft de Kerk deze jaren professionele hulp aan de slachtoffers geboden, leed erkend middels een zorgvuldige klachtenprocedure, financiële genoegdoening geboden en een breed scala van preventieve maatregelen genomen.’ (Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, 2017)

Het Meldpunt Misbruik R.-K. Kerk in Nederland keek aan het einde van zijn werkzaamheden in 2018 terug op de verschillende regelingen. Bij de uitvoering van de klachtenregeling had volgens het klachtenbureau het belang van de slachtoffers vooropgestaan. De klachtenregeling had grosso modo aan de verwachtingen van de slachtoffers voldaan. Dit kwam onder meer tot uitdrukking in het feit dat verjaring en het overleden zijn van de vermoedelijke dader geen beletsel waren om de klacht af te wijzen, en dat de klachtencommissie een lage bewijsdrempel hanteerde. Voldoende was dat de klacht aannemelijk was. Tegelijkertijd was er achteraf vooral het commentaar van de slachtofferorganisaties dat met de inrichting van de klachtenregeling een juridisering was ingezet. De Rooms-Katholieke Kerk had sterk defensief geopereerd. De authenticiteit van de klachten werd op voorhand formeel betwijfeld en conform benaderd door de aangeklaagden (Stichting KLOKK, z.d.).

12.2.3 *Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg*

Tussen 2004 en 2012 werkten ruim 800 mensen met een uitkering bij tROM op het terrein van NS/NedTrain in Tilburg. Het ging om een gemeentelijk re-integratieproject om werkervaring op te doen. De deelnemers restaureerden er museumtreinen voor het Spoorwegmuseum. Tussen 2004 en 2010 werden zij blootgesteld aan chroom-6. Oude verflagen die van deze trein moesten worden verwijderd door schuren en slijpen, bevatten in vrijwel alle gevallen chroom-6. De exacte blootstelling aan chroom-6 bij de werkzaamheden viel niet te achterhalen. Het was echter aannemelijk dat bij het wegschuren van de oude verflagen, en ook bij andere werkzaamheden aan de treinen, zoals lassen en verven, blootstelling aan chroom-6 was opgetreden, mede door het gebruik van perslucht. De getroffen beheersmaatregelen

6. *Kamerstukken II 2016/17, 34550 VI, nr. 89, p. 7.*

len en de beschikbaar gestelde persoonlijke beschermingsmiddelen waren over het algemeen onvoldoende en/of werden onvoldoende consequent gebruikt (Informatiepunt Chroom-6 Defensie, 2021). Chroom-6 kon bij de deelnemers leiden tot allerlei ziektes: kanker (long, neus- en neusbijholte, maag en strottenhoofd), luchtwegallergieën (astma en neusslijmvliesontsteking), chronische longziekten (COPD, longfibrose en niet-allergisch beroepsastma), perforatie van het neustussenschot door chroomzweren en allergisch contacteczeem.

Tabel 12.3 Samenvatting Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg

	Jaar	Doelgroep	Type schade	Hoogte uitkering
Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg	2019	800 mensen met een uitkering die tussen 2004-2010 bij tROM op het terrein van NS/NedTrain in Tilburg gewerkt hebben	Immaterieel	Een eenmalige vergoeding van maximaal € 7.000. Bij ziekte aanvullend € 5.000 - € 40.000. Ook vergoeding van gemiste inkomsten.

Het rapport van een onderzoekscommissie onder leiding van oud-burgermeester Peter van der Velden concludeerde in 2019 dat onnodig leed was veroorzaakt. De gemeente Tilburg, NS/NedTrain en het Spoorwegmuseum hadden hun verantwoordelijkheden verwaarloosd. De NS deelde vitale informatie niet en de gemeente Tilburg schoot tekort in haar zorgplicht. Zij hadden de schadelijke blootstelling aan chroom-6 kunnen en moeten voorkomen. Externe bureaus hadden steken laten vallen. De Arbeidsinspectie vatte haar taak te beperkt op. De deelnemers aan het gemeentelijke re-integratietraject waren onvoldoende voor hun taken toegerust. Compensatie van veroorzaakt leed was op zijn plaats en herhaling moest worden voorkomen (Onafhankelijke Commissie Tilburg Chroom-6, 2019).

In een reactie op het rapport erkenden de gemeente Tilburg, de Nederlandse Spoorwegen en het Spoorwegmuseum dat er onnodig leed was veroorzaakt en dat zij daarvoor verantwoordelijkheid droegen (Van Heerde, 2019). Daarom stelden zij een schaderegeling op die als compensatie gold van het ondergane leed. Deze werd echter als een tegemoetkoming geformuleerd. De 800 deelnemers zouden allen een netto-nettobedrag van € 7.000 krijgen. Daarnaast kregen mensen die ziek zijn geworden een aanvullende compensatie van tussen de € 5.000 en € 40.000, afhankelijk van de ernst. Een onafhankelijke commissie die de regeling uitvoerde, stond onder leiding van theologe en columniste Jacobine Geel. Deze probeerde met de claims 'zorgvuldig, maar zo ruimhartig mogelijk om te gaan' (Jongerijs, 2019a). Een aantal slachtoffers was ontevreden over de schadevergoeding van de gemeente Tilburg en NS, ze wilden meer ('Boosheid over vergoeding slachtoffers chroom-6: "Dit is een fooi"', 2019). Ook zou een verregaand onderzoek naar hun gezondheidsklachten uitblijven, waardoor men zich afgescheept voelde. Een verre-

gaande erkenning zou ontbreken. In het begin van de uitvoering van de Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg was het voor de slachtoffers bovendien veel te moeilijk om een gezondheidsclaim in te dienen tegen de gemeente Tilburg (Drost Letselschade, 2019). Er was geen formulier te vinden op de website van de gemeente, en het steunpunt van de gemeente Tilburg en de onafhankelijke commissie hadden eerst helemaal geen website. Doordat de procedure in de ogen van de slachtoffers lang duurde, waren er ook al slachtoffers overleden.

Eind 2019 was aan een kleine 700 mensen de eenmalige tegemoetkoming van € 7.000 toegekend. Een nettobedrag dat niet van invloed was op de inkomstenbelasting en op toeslagen zoals huurtoeslag of zorgtoeslag, mits betrokkenen toestemming gaven dat aan te merken als bijzonder vermogen. Voor erfgenamen lag dat anders. Op de aanvullende regeling voor een tegemoetkoming voor immateriële schade wegens gezondheidsklachten hadden eind 2019 54 mensen een beroep gedaan.

Figuur 12.3 Slachtoffers chroom-6 in Tilburg tijdens presentatie eindrapport *Door het stof*

Bron: Brabants Dagblad. © Dolph Cantrijn.

De gemeente Tilburg gaat een gedenkteken realiseren voor de slachtoffers van de chroom-6-affaire. In een enquête heeft twee derde van de ondervraagde betrokkenen aangegeven hieraan behoefte te hebben. Een informatiepunt Chroom-6, dat belegd is bij het Centrum voor Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel, is het loket voor de nazorg rondom chroom-6.

Het Openbaar Ministerie (OM) besloot in maart 2021 de gemeente Tilburg en de NS voor hun rol bij misstanden rond een werklozenproject te vervolgen, hoewel een deel van de zaken is verjaard. Het OM stelde dat de gemeente Tilburg en NS onvoldoende voor de veiligheid en gezondheid van de werknemers hebben gezorgd. Ze werden verdacht van het overtreden van de Arbeidsomstandigheden-

wet en de Wet milieubeheer. Voor een aantal slachtoffers van het Tilburgse drama was de stap van het OM belangrijk (Drost Letselschade, 2021). Zij hadden altijd benadrukt dat betrokkenen gestraft moesten worden. Tevergeefs riepen deze slachtoffers de gemeente eerder op om ‘de verantwoordelijken’ (bestuurders, maar ook leidinggevenden op de werkvloer) uit hun functie te zetten. Dat ook het OM nu geen natuurlijke personen vervolgde, was mogelijk een teleurstelling voor de slachtoffers. Volgens een OM-woordvoester gaf het onderzoek daar geen aanleiding toe (Clevers, 2021). Een aantal slachtoffers vindt het echter ‘onverteerbaar’ dat leidinggevenden zelf vrijuit zouden gaan zonder vervolgd te worden. Men is voornemens een zogenoemde artikel 12-procedure aan te spannen bij het gerechtshof in ‘s-Hertogenbosch om dat te bereiken.

12.3 EEN VERGELIJKING

De drie regelingen kunnen beoordeeld worden in termen van restitutie, compensatie, erkenning en genoegdoening (zie tabel 12.4).

Tabel 12.4 Vergelijking van de drie regelingen

	Restitutie	Compensatie	Erkenning en genoegdoening
Uitkeringsreglement stichting Maror	Ja	Ja	ja
Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk	n.v.t.	Ja	deels
Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg	n.v.t.	Ja	deels

12.3.1 *Restitutie*

De Maror-regeling wordt bij uitstek gekenmerkt door het aspect van restitutie. De Nederlandse regering erkent nadrukkelijk de morele aanspraken van de Joodse gemeenschap op restitutie van Joodse tegoeden. Restitutie is bij de regeling voor slachtoffers van seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk niet aan de orde, omdat hun oude situatie voor het seksueel misbruik per definitie niet hersteld kan worden. Hetzelfde geldt voor de slachtoffers van chroom-6 in Tilburg. Zij hebben allerlei klachten, waarvan sommige tot langdurige ziektes geleid hebben.

12.3.2 *Compensatie*

Bij alle drie de regelingen wordt gecompenseerd voor de geleden schade. De hoogte van die schadevergoeding is het resultaat van een politieke afweging en of slachtoffers daar invloed op kunnen uitoefenen. Bij de Maror-regeling gaat het om vergoeding van materiële schade (Joodse tegoeden die bij de overheid zijn terecht-

gekomen) en om vergoeding van immateriële schade (onrechtvaardigheden uit het verleden die alsnog rechtgezet worden). Er is sprake van een duidelijke mix van materiële en immateriële schade. Met de Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk wordt voor de slachtoffers van seksueel misbruik het ondergane leed in het verleden gecompenseerd. Deze vergoeding van immateriële schade maakt weer nadrukkelijk een onderscheid naar de uiteenlopende gevallen van seksueel misbruik. De Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg biedt een basisdrag voor ondergaan leed. Het is geformuleerd als een tegemoetkoming en compenseert voor immateriële schade. De gedifferentieerde aanvullende compensatie hangt weer af van de soort gezondheidsklachten die slachtoffers van chroom-6 hebben.

12.3.3 *Erkenning en genoegdoening*

De vergelijking van de drie regelingen levert een wisselend beeld op van het criterium van erkenning en genoegdoening aan slachtoffers. Er zijn belangrijke verschillen in de mate waarin een excuus uitgesproken werd, slachtoffers bij de regelingen betrokken werden en of er ook collectieve vormen van erkenning en genoegdoening waren.

Excuus

Aan de Maror-regeling ging een overduidelijk excuus van de regering in maart 2000 vooraf. Voor de Joodse gemeenschap was het (goed) formuleren daarvan door de regering een *sine qua non* voordat er in de onderhandelingen over andere zaken gesproken kon worden. Minister-president Wim Kok zei in eerste instantie de kille ontvangst van de Joden na de Tweede Wereldoorlog te betreuren ('de kille ontvangst en het begrip aan hen die terugkwamen uit de kampen. Een situatie die zonder twijfel niet uniek was voor Nederland') (Ruppert, 2017). In tweede instantie bood Kok alsnog excuses aan voor de gang van zaken na de Tweede Wereldoorlog ('het onrecht dat Joodse overlevenden na de oorlog door de regering en samenleving is aangedaan bij terugkeer uit de concentratiekampen') (Ruppert, 2017, p. 148). Kok sprak over fouten en tekortkomingen in het naoorlogse rechtsherstel. Die excuses worden ook later door de regering richting de Tweede Kamer in het officiële regeringsstandpunt herhaald: 'De regering erkent ten volle – terugkijkend met de wetenschap en de ogen van nu – dat er teveel formalisme, bureaucratie en vooral kilte in het rechtsherstel is geweest. Daarvoor spreekt de regering oprechte spijt en verontschuldigungen uit naar degenen die toen hebben geleden, zonder overigens verkeerde bedoelingen te veronderstellen bij degenen die toen verantwoordelijkheid droegen.'⁷ Minister Zalm sprak bij een bezoek in 2001 aan Israël over gemaakte fouten in het verleden die een ruiterlijk excuus rechtvaardigden: 'Het heeft ons een spiegel voorgehouden van wat in de

7. *Kamerstukken II 1999/2000, 25839, nr. 13, p. 2.*

donkere dagen van de Tweede Wereldoorlog de Joden overkomen was en hoe er na de oorlog mee omgegaan werd. En vanuit de morele normen van nu zijn we gaan oordelen over hoe destijds is gehandeld. En die oordelen waren niet alleen maar positief.’⁸

Aan de Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk ging in 2012 een duidelijk excuus vooraf. In reactie op het eerste rapport-Deetman verklaarden de bisschoppenconferentie en de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen vervuld te zijn met schaamte en verdriet.

‘Het is voor ons, religieuzen en bisschoppen, voor de gehele geloofsgemeenschap maar ook voor de samenleving een pijnlijke constatering dat het aan zorgvuldige omgang met kinderen en jongeren bij een aantal priesters en religieuzen heeft ontbroken. Niet alleen de daders treft blaam maar ook kerkelijke gezagsdragers die niet accuraat hebben gehandeld en niet het belang van en de zorg voor het slachtoffer vooropstelden. Wij betuigen onze spijt voor het misbruik. Vanuit de verantwoordelijkheid die we hebben overgenomen van onze voorgangers leven wij mee met de slachtoffers en bieden hen ons oprecht excuus aan. Wij willen ons inzetten om aan de slachtoffers recht te doen, hun eer te herstellen en hun wonden zo goed mogelijk te helpen genezen. De nieuwe Klachtencommissie en de compensatieregeling willen daaraan bijdragen.’ (Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, 2011).

Toch kleven er enige smetten aan het excuus. Kardinaal Ad Simonis zei tegen Pauw en Witteman op 23 april 2010 over het kindermisbruik: ‘Wir haben es nicht gewusst. Het is een beladen term, maar het is wel waar’ (‘Wir haben es nicht gewusst’, 2010). Voor Simonis was het meer een schuldbelijdenis dan het uitspreken van een excuus. En in december 2020 verscheen een boek van Patrick Chateillion Counet over zijn periode als oud-secretaris van de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen. Hij poogde het kindermisbruik in de Rooms-Katholieke Kerk af te zwakken door te zeggen dat er in de rest van de samenleving minstens zoveel kindermisbruik plaatsvond (Chatellion Counet, 2020). Het leidde tot een onmiddellijke reactie van de bisschoppen en de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen, waarbij zij hun eerdere standpunt van 2012 herhaalden.

Bij de Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg is het excuus door de verantwoordelijke partijen – gemeente Tilburg, NS, Spoorwegmuseum – nooit echt op papier gezet. Burgemeester Weterings van Tilburg zei op 31 januari 2019 bij de presentatie van het rapport: ‘Dit had niet zo moeten gebeuren. Ik schaam me’ (Zerrouk, 2019). Vervolgens bood hij namens alle partijen mondeling excuses aan. Directielid van de NS Susi Zijderveld zei in een korte mondelinge verklaring:

‘Laat ik helder zijn, er zijn zaken niet goed gegaan. Dat is ernstig en daar lopen wij niet voor weg. Een veilige werkomgeving gaat boven alles. Het RIVM stelt vast dat de informatie over

8. Bedankspeech minister Zalm bij ontvangst Scopus Award, 6 maart 2001. In: PTG-map 398 MinFin.

chroom-6 op de treinen onvoldoende door ons met de gemeente is gedeeld. Dat had uiteraard moeten gebeuren. En daarnaast, ook al waren deze mensen niet bij ons in dienst, zij werkten wel in onze werkplaats. Op deze manier met mensen omgaan past niet bij ons bedrijf.' (Nederlandse Spoorwegen, 2019, p. 1)

Bij de bespreking op 18 februari 2019 in de Tilburgse gemeenteraad van het onderzoeksrapport en de presentatie van de regeling werd het excuus schriftelijk summier verwoord. Er werd direct door het college van burgemeester en wethouders overgesprongen naar het opzetten van een compensatieregeling.⁹

Het betrekken van slachtoffers bij de regeling

De drie regelingen verschillen erg in de mate waarin slachtoffers betrokken werden bij de regelingen. Bij de Maror-regeling was de Joodse gemeenschap van meet af aan betrokken en werd het ook hun regeling. De Joodse gemeenschap was daar ook achteraf positief over. Bij de Compensatieregeling Rooms-Katholieke Kerk was kardinaal Eijk achteraf ronduit positief, maar de slachtoffers en hun vertegenwoordigers minder. Zij werden pas tijdens de uitvoering betrokken en er bleven gevoelens van ontevredenheid bestaan (Stichting KLOKK, z.d.). Bij de opzet van de Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg werden slachtoffers nooit betrokken en besteedde de gemeente Tilburg de uitvoerende werkzaamheden uit aan een commissie en een steunpunt.

De uitkeringsreglementen van de stichting Maror werden door de regering in overleg met vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap bepaald en aan de Tweede Kamer gepresenteerd. De stichting Maror bestond (enkel) uit leden van de Nederlands-Joodse gemeenschap. Een deel van de bestuursleden woonde in Israël. Het ministerie van Financiën was via een waarnemer vertegenwoordigd in het bestuur. Bij de bespreking in de Tweede Kamer in maart 2001 van het uitkeringsreglement en de statuten van de stichting vroegen enkele Kamerleden zich af of de overheidsinvloed voldoende voor de toekomst gewaarborgd kon worden.¹⁰ Vanaf 2005 is het overheidstoezicht op de verdeling van de Joodse tegoeden geëindigd.

De slachtoffergroepen binnen de Rooms-Katholieke Kerk keken op hun beurt met wat gemengde gevoelens terug op hoe het allemaal gelopen was (Stichting KLOKK, z.d.). Het Meldpunt was uiteindelijk onafhankelijk geworden. Met de voorzitters van de klachtencommissie en de compensatiecommissie was van lieverlee een goede werkrelatie opgebouwd. De hoorzittingen van de klachtencommissies hadden velen erkenning opgeleverd. Toch plaatsten de slachtoffergroepen kanttekeningen over zaken die nooit meer herhaald mochten worden. Met de inrichting van de klachtenregeling was namelijk een juridisering ingezet en daarbij had de Rooms-Katholieke Kerk sterk defensief geopereerd. De authenticiteit van

9. 'Alle slachtoffers van chroom-6 in Tilburg krijgen 7000 euro', 6 februari 2019. In: *Trouw*

10. *Kamerstukken II* 2000/02, 25839, nr. 23; *Kamerstukken II* 2000/02, 25839, nr. 24.

de klachten werd op voorhand formeel betwijfeld en conform benaderd door de aangeklaagden. Wanneer het Meldpunt echt onafhankelijk had geopereerd, had het de werkwijze aangepast en samenhang en bundeling van klachten georganiseerd. Zo hadden de aard en de omvang van het misbruik op bepaalde locaties of door bepaalde daders in beeld gebracht kunnen worden en hadden slachtoffers aan genoegdoening kunnen worden geholpen. Er was dan ook recht gedaan aan het 'rechtsgevoel'. Ten slotte was de enige succesvolle regeling die samen met slachtoffers en aangeklaagden en mediators was ontwikkeld – het Drieluik Herstel Bemiddeling – geëlimineerd door het Meldpunt als instrument in de klachtverwerking (Stichting KLOKK, z.d.).

Ook de Maastrichtse hoogleraar Privaatrecht Gijs van Dijk had een gemengd oordeel. Van Dijk onderzocht in 2018 wat de klagers beoogden met het indienen van een klacht, of hetgeen zij bereikten overeenstemde met hun doelstellingen en in hoeverre een niet-financiële tegemoetkoming (excuus, erkenning van het overkomen leed en tegen individuen genomen maatregelen) daaraan heeft bijgedragen. Hij zag de klachtencommissie als een vorm van alternatieve geschillenbeslechting. Klagers kregen vaak niet wat zij zochten, maar geregeld wel iets anders. Van Dijk constateerde dat deze geschillenbeslechters geregeld overgingen tot het aan de Rooms-Katholieke Kerk adviseren van niet-financiële compensatie zoals excuses en erkenning. Het was een advies dat volgens Van Dijk opmerkelijk was, omdat geschillenbeslechters daarmee doorgaans terughoudend waren. Een andere opvallende bevinding volgens Van Dijk was de mismatch tussen wat klagers zochten en wat de klachtencommissie adviseerde. Klagers die bijvoorbeeld erkenning door de Rooms-Katholieke Kerk wensten, hadden geen grotere kans op een advies van de klachtencommissie aan de Rooms-Katholieke Kerk om het leed en/of misbruik te erkennen. Alleen het zoeken naar excuses vergrootte de kans dat de klachtencommissie de Rooms-Katholieke Kerk zou adviseren om excuses aan te bieden.

In de Regeling Tegemoetkoming Chroom-6 Tilburg was van slachtofferbetrokkenheid geen sprake. De gemeente Tilburg maakte direct na het uitkomen van het onderzoeksrapport de regeling en verwees iedereen naar een bespreking van de gemeenteraad op 11 februari 2019. 'Er zijn twee manieren om de gemeenteraad uw mening te laten horen. Dat kan direct bij een raadslid of door zelf "in te spreken" tijdens de raadsvergadering op maandag 11 februari' (Gemeente Tilburg, z.d.) Op die bijeenkomst bepleitten de slachtoffers dat de tegemoetkoming in ieder geval hoger dan € 10.000 zou komen te liggen. Verder bepleitten zij (vergeefs) dat er een extra onderzoek naar de effecten van andere schadelijke stoffen dan chroom-6 zou komen. Daarbij ging het vooral om asbest, dat met name uit de Tilburgse treinen werd verwijderd. Het RIVM vond de beschikbare informatie daarover te summier om überhaupt duidelijke conclusies te kunnen trekken. Een week later besloot de gemeente Tilburg over de regeling. Vanaf dat moment was de regeling definitief.

Collectieve vormen van erkenning en genoegdoening

Met alle drie regelingen zijn collectieve vormen van erkenning en genoegdoening verbonden. Het belang daarvan voor slachtoffers is groot te noemen. De Maror-regeling is hier het beste voorbeeld van erkenning en genoegdoening. Zo werd op 26 mei 2003 een plaquette onthuld op het pand van de voormalige roofofbank Liro.

Figuur 12.4 Gedenksteen Liro-roofofbank Sarphatistraat Amsterdam

Bron: Privéfoto auteur.

Verder is de stichting Maror (nog steeds) van groot belang omdat ze jaarlijks subsidieaanvragen honoreert van belanghebbenden die zich structureel inzetten voor de Nederlands-Joodse gemeenschap. Sinds 2005 is door Maror aan allerlei collectieve doelen binnen de Joodse gemeenschap (cultuur, onderwijs, religie, welzijn, jongeren enzovoort) circa 27 miljoen euro uitgegeven.

Na de commissie-Deetman zijn binnen de Rooms-Katholieke Kerk de nodige initiatieven tot (fysieke) monumenten genomen. Het zijn plekken die een krachtige symbolische betekenis kennen omdat het plekken zijn voor het uiten van verdriet en woede, maar ook van verbondenheid, en mogelijk ook kracht en inspiratie geven voor het verdere leven.¹¹ Verder werden in video-interviews de levensverhalen van zes in hun jeugd misbruikte of mishandelde vrouwen opgetekend. Hierdoor konden hulpverleners, wetenschappers en betrokkenen inzicht krijgen in de problematiek rond seksueel misbruik en mishandeling in de Rooms-Katholieke Kerk.¹² Ook werd aan slachtoffers van seksueel misbruik binnen de Rooms-Katholieke Kerk hulpverlening geboden. Het eerdergenoemde Meldpunt kende ook een

11. Zo werd in Roermond een monument ontworpen door kunstenaar Pierre Habets, getiteld *De weg naar verzoening*. Het monument stelt Christus voor die een kruis draagt en een hand uitsteekt naar een bedroefd jongetje dat gehurkt in een hoekje zit.

12. Deze video-interviews zijn te zien op www.vpkk.nl.

onderdeel waar ondersteuning en psychologische hulp geboden werden. In de periode 2011-2016 hebben 1.048 melders de hulp ingeschakeld van het Platform Hulpverlening (Meldpunt Seksueel Misbruik R.-K. Kerk in Nederland, 2019). Vertrouwenspersonen werden ingeschakeld, psychologische screening werd geboden en er vond veel doorverwijzing plaats naar psychotherapeutische hulpverlening.

Figuur 12.5 Onthulling monument slachtoffers misbruik Rooms-Katholieke Kerk door monseigneur Hubert Schnackers (rechts) in Roermond

Bron: www.linda.nl/nieuws/kunstwerk-in-roermond-voor-slachtoffers-misbruik-katholieke-kerk.

Voor de slachtoffers van chroom-6 in Tilburg is een steunpunt Chroom-6 opgericht dat hoofdzakelijk informatie geeft over de compensatieregeling. Ook heeft de gemeente in juni 2019 een enquête onder slachtoffers uitgezet over het idee van een gedenksteen voor de slachtoffers. Omdat twee derde van de mensen die reageerden aangaf dit op prijs te stellen, heeft de gemeente Tilburg aangekondigd een plan uit te werken (Jongerus, 2019b).

12.4 ENKELE LESSEN VOOR DE TOEKOMST BIJ COLLECTIEVE SCHADE

Op basis van de hier behandelde schaderegelingen en de algemene studie zijn enkele lessen voor de toekomst te trekken. Deze hebben vooral te maken met het geven van erkenning en genoegdoening aan slachtoffers. In de eerste plaats zijn slachtoffers op zoek naar het verkrijgen van erkenning en genoegdoening. Een echte dialoog tussen de overheid en het slachtoffer blijkt bepalend te zijn voor slachtoffers of zij naderhand erkenning ervaren. Het is essentieel dat bestuurders snel een persoonlijk en goed contact met slachtoffers leggen en goed luisteren. Daarna is het belangrijk dat in de aanloop naar een schaderegeling een goede informatie-uitwisseling plaatsvindt. Slachtoffers moeten zeggenschap en verant-

woordelijkheid krijgen in de betreffende schaderegeling. Bewindspersonen kunnen op hun beurt in de Tweede Kamer aangeven welke adviezen al dan niet overgenomen zijn in de definitieve regeling. Het zorgt voor draagvlak onder de doelgroep. Het kan de legitimiteit van de regelingen versterken.

In de tweede plaats is het belangrijk dat ieder slachtoffer in de toelichting op de schaderegeling het ruiterlijke excuus kan lezen. Het officieel vaststellen en vastleggen door de overheid van gemaakte fouten en het herstellen daarvan door een excuus uit te spreken brengen slachtoffers in de positie om verder te komen in hun leven. Slachtoffers die als gevolg van collectieve schade een groot verdriet meedragen, een rauwe pijn kennen, wantrouwend zijn, een breuk ervaren met iedereen om hen heen, zijn ermee gebaat als dat door de overheid officieel ingezien en uitgesproken wordt.

In de derde plaats kunnen meer collectieve vormen van erkenning en genoegdoening tot ontwikkeling worden gebracht voor slachtoffers. Fysieke monumenten kunnen aangevuld worden met digitale monumenten. De commissie-Samson (2012) en commissie-De Winter (2019) deden verschillende voorstellen voor *oral history* en datacollectie. Mogelijkheden zijn een resources website of een digitale tentoonstelling. Een slachtoffer kan er zelf belang bij hebben dat zijn of haar informatie bij andere instanties terechtkomt. Deze instanties kunnen helpen bij het verkrijgen van toegang tot archieven, hulpverlening, contacten met lotgenoten. Aan de datacollectie kunnen in de toekomst nieuwe getuigenissen en schriftelijke bronnen toegevoegd worden. Het verzamelen van narratieven of het vormen van een online community geeft mensen die zich al dan niet als slachtoffers zien, de gelegenheid om hun verhaal te doen of te delen met anderen (Scagliola, 2016). Mensen kunnen daardoor hun verleden verwerken. Daarnaast is publiek besef en educatie een doelstelling van zulke initiatieven.

In de vierde plaats zal het hulpaanbod aan slachtoffers verbeterd kunnen worden (Commissie-Samson, 2012; Commissie-De Winter, 2019). Dan gaat het om wat naasten, lotgenoten en zorgprofessionals kunnen doen voor slachtoffers. Lotgenotengroepen vervullen voor veel slachtoffers een belangrijke rol en zouden vanwege hun belang blijvend financieel ondersteund moeten worden. Lotgenotencontact helpt slachtoffers zichzelf opnieuw uit te vinden. Lotgenotencontact kan volgens Pien van de Ven in haar recente proefschrift (2022) een middel zijn om door interactie met gelijkgestemden te experimenteren met en vorm te geven aan die identiteit. De interactie met lotgenoten draagt bij aan onderlinge steun, herkenning en normalisering. Hulp vindt idealiter op een zo laag mogelijk niveau van zorgverlening plaats. Als dat daar niet gebeurt, bestaat er een grote kans dat getroffen met hun vragen terechtkomen in het officiële (en dure) hulpcircuit, terwijl dat niet altijd nodig is. Wanneer specialistische hulp wel noodzakelijk is, vergt adequate hulp aan de getroffen dat de zorglijnen beter op elkaar afgestemd worden, zodat zorg vanuit de ene lijn gecombineerd kan worden met zorg uit (een) andere

lijn(en). Soms zal deze gecombineerde zorg samen moeten gaan met financiële of maatschappelijke ondersteuning van slachtoffers die meer van praktische aard is.

Deze lessen – een echte dialoog, een ruiterlijk excuus, meer collectieve vormen van erkenning en genoegdoening en een beter hulpaanbod – helpen erbij dat de regelingen voor collectieve schadevergoeding hun doel niet voorbijschieten. Op deze wijze kan de legitimiteit van de collectieve schaderegelingen groeien en zullen slachtoffers uiteindelijk erkenning en genoegdoening ervaren.

REFERENTIES

Chatellion Counet, P. (2020). *De Deetman-files. Misstanden rond het kindermisbruik*. Uitgeverij Parthenon.

Clevers, R. (2021, 4 maart). Tilburg en NS vervolgd voor chroom-6-drama. *Brabants Dagblad*. www.bd.nl/tilburg-e-o/tilburg-en-n-s-vervolgd-voor-chroom-6-drama~a5d5be12.

Commissie-Deetman (2011). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk* (Samenvatting Eindrapport Rapport Seksueel Misbruik Minderjarigen RKK deel 1 en Rapport Seksueel Misbruik Minderjarigen RKK deel 2).

Commissie-Deetman (2012). *Aanvullend onderzoek naar seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke Kerk*.

Commissie-Samson (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Uitgeverij Boom.

Commissie-De Winter (2019). *Onvoldoende beschermd. Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*.

Dijck, G. van (2018). U vraagt, wij draaien iets anders, Een empirische studie naar wat benadeelden zoeken en krijgen in zaken over seksueel misbruik door de rooms-katholieke kerk. *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade*, 3, 101-111.

Drost Letselschade (2019). *Slachtoffers chroom-6 in Tilburg ontevreden over indienen claims*. Geraadpleegd van www.drost.nl/nieuws/slachtoffers-chroom-6-in-tilburg-ontevreden-over-indienen-claims.

Drost Letselschade (2021). *Dossier Chroom-6: Justitie vervolgt gemeente Tilburg en NS voor chroom-6-drama*. Geraadpleegd van www.drost.nl/dossier/dossier-chroom6/justitie-vervolgt-gemeente-tilburg-en-n-s-voor-chroom-6-drama.

Gemeente Tilburg (z.d.). *Voorstel regeling Chroom-6 bekendgemaakt*. Geraadpleegd van www.tilburg.nl/actueel/chroom-6/nieuwsarchief-chroom-6.

Grüter, R. (2002). *Eindverslag van de werkzaamheden van de afdeling verificatie van Bureau Marorgelden*. Archief Philip Staal. Geraadpleegd van www.staal.bz/books/Boek-1/RS/Noten/Verdeling-Maror/EindverslagVerificatie.pdf.

Heerde, J. van (2019, 6 februari). Alle slachtoffers van chroom-6 in Tilburg krijgen 7000 euro. *Trouw*. www.trouw.nl/nieuws/alle-slachtoffers-van-chroom-6-in-tilburg-krijgen-7000-euro~b36c6f78.

Informatiepunt Chroom-6 Defensie (2021). *Resultaten laatste RIVM-onderzoek chroom-6 bekend*. Geraadpleegd van www.informatiepuntchroom6.nl/nieuws/2021/05/resultaten-laatste-rivm-onderzoek-chroom-6-bekend.

Jongerus, S. (2019a, 28 december). Schade voor slachtoffers chroom-6: soms moeten we weigeren, hoe triest dat ook voelt. *Brabants Dagblad*. www.bd.nl/tilburg-e-o/schade-voor-slachtoffers-chroom-6-soms-moeten-we-weigeren-hoe-triest-dat-ook-voelt~a1617a9c.

Jongerus, S. (2019b, 17 september). Tilburg: gedenkteken chroom-6. *Brabants Dagblad*. www.bd.nl/tilburg-e-o/tilburg-gedenkteken-chroom-6~a57b5e46.

Kardinaal Eijk (2017). *Erkenning, hulp en genoegdoening voor slachtoffers van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland; terugblik op periode 2010 tot 2018* (Toespraak bij gelegenheid van de presentatie van het Eindverslag van de Stichting Beheer & Toezicht inzake Seksueel Misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland). Geraadpleegd van www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2017/12/2017.12.17-Toespraak-kardinaal-Eijk.pdf.

Meldpunt Seksueel Misbruik R.-K. Kerk in Nederland (2019). *Verslag van werkzaamheden 2011-2018*. Livertas Pascal. Geraadpleegd van www.meldpuntmisbruikrkk.nl/S/Paginas/default.html.

Nederlandse Spoorwegen (2019). *Resultaten RIVM-onderzoek Tilburgse project tROM*. Geraadpleegd van www.ns.nl/binaries/_ht_1549626192409/content/assets/ns-nl/over-ons/chroom-6/nieuwsbericht-resultaten-rivm-onderzoek-tilburgse-project-trom.pdf.

Onafhankelijke Commissie Tilburg Chroom-6 (2019). *Door het stof. Over kwetsbaarheid en goede bedoelingen*. Quantas. Geraadpleegd van www.onderzoekscommissiechroom6.nl/wp-content/uploads/Door-het-stof_Nederlands.pdf.

Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (2011). *Reactie Bisschoppenconferentie en KNR op eindrapport Commissie Deetman*. Geraadpleegd van www.rkkerk.nl/reactie-bisschoppenconferentie-en-kenr-op-eindrapport-commissie-deetman.

Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (2016). *Voormalige Commissie Deetman presenteert slotmonitor*. Geraadpleegd van www.rkkerk.nl/voormalige-commissie-deetman-presenteert-slot-monitor.

Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (2017). *Kerk neemt Eindverslag van de Stichting Beheer & Toezicht in ontvangst*. Geraadpleegd van www.rkkerk.nl/kerk-neemt-eindverslag-stichting-beheer-toezicht-ontvangst.

Ruppert, C. (2017). *Eindelijk restitutie. De totstandkoming van Nederlandse akkoorden over Joodse oorlogstegoeden (1997-2000)* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam).

Ruppert, C. (2021). *Regelingen voor collectieve schade. Geef slachtoffers erkenning*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Scagliola, S. (2016). Advies over hoe de methode Oral History kan worden ingezet ten behoeve van onderzoek naar voorkomen en gevolgen van geweld in de jeugdzorg. In Commissie Vooronderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg, *Bijlagen Commissie Vooronderzoek naar geweld in de jeugdzorg* (p. 411-436).

Stichting Afwikkeling Maror-gelden Overheid (2006). *Jaarverslag 2005*. Archief Philip Staal. Geraadpleegd van www.staal.bz/books/Boek-1/RS/Noten/SMO/SAMO-jaarverslag-2005.pdf.

Stichting KLOKK (z.d.). *Verklaring Stichting KLOKK inzake eindverslag Meldpunt Misbruik RKK*. Geraadpleegd van www.deroerom.nl/verklaring-stichting-klokk.

Stichting Maror (z.d.). *Waar Maror voor staat*. Geraadpleegd van www.maror.nl/waar-maror-voor-staat.

Ven, P. van de (2022). *The role of social support in the aftermath of victimization. Interpersonal aspects of coming to terms with a victimization experience* (Dissertatie Tilburg University).

Zerrouk, Y. (2019, 31 januari). 'Ik schaam me', burgemeester Tilburg biedt excuses aan voor chroom-6-affaire. *Omroep Brabant*. Geraadpleegd van www.omroepbrabant.nl/nieuws/2928401/ik-schaam-me-burgemeester-tilburg-biedt-excuses-aan-voor-chroom-6-affaire.

Online nieuwsberichten zonder auteur

Boosheid over vergoeding slachtoffers chroom-6: 'Dit is een fooi'. (2019, 6 februari). *RTL Nieuws*. Geraadpleegd van www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4600851/schade-vergoeding-chroom-6-tilburg-slachtoffers-reactie-advocaat.

Veel aanvragen uitkering Joodse tegoeden. (2001, 7 april). *Trouw*. Geraadpleegd van www.trouw.nl/nieuws/veel-aanvragen-uitkering-joodse-tegoeden~b77fa943.

Vd Heijden voorzitter verdeling uitkeringen. (2000, 1 december). *Trouw*. Geraadpleegd van www.trouw.nl/nieuws/vd-heijden-voorzitter-verdeling-uitkeringen~b4045f1f.

Wir haben es nicht gewusst. (2010, 24 maart). *Nu.nl*. Geraadpleegd van www.nu.nl/buitenland/2211470/wir-haben-es-nicht-gewusst.html.